

2004

VILNIAUS SENAMIESTIS
Pasaulio paveldo miestas

Į Unesco pasaulio paveldo sąrašą įrašomi išskirtinę pasaulinę vertę turintys kultūros ir gamtos objektai, kuriuos saugoti įsipareigoja visos valstybės, pasirašiusios Unesco pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvenciją.

Vilniaus senamiesčio istorinių statinių tvarkymas: langai, durys, vartai

Turinys

Įžanga	2
- Kokią vertę turi istorinių statinių detalės	3
- Ką teigia įstatymai	3
Langai	6
- Istorija	6
- Lango ir pastato fasado plokštumos	7
- Langų angos	8
- Staktos	9
- Rėmai ir varčios	10
- Stiklinimas	15
- Langų ir rėmų puošyba	16
- Langinės ir grotos	18
- Sandarinimas	19
- Įvertinimas: ką saugoti, o ką pakeisti	20
- Kaip tvarkyti istorinius langus	21
- Sutvirtinimas	24
- Stiklinimas	24
- Metalo detalės ir nuimami dekoruoti elementai	25
- Sandarinimas ir energijos taupymas	25
- Nauji langai	27
Durys ir vartai	29
- Durys ir vartai – architektūros elementas	29
- Istorija	30
- Durų angos	31
- Durų varčios	31
- Lentinės varčios	33
- Rėminės varčios	33
- Įvertinimas	36
- Tvarkymas	37
- Vietoje pabaigos	39
Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra	40
- Agentūros veikla	40
- Senamiesčio atnaujinimo programa	40
- VSAA informacinis centras	41
Naudinga informacija	42

Ižanga

2

Kai ruošiamės tvarkyti savo būsto langus, duris, vartus, kyla nemažai klausimų: ką būtina išsaugoti, kad išliktų istorinis charakteris? Ar senieji stalių gaminiai gali patenkinti šių dienų buitinius reikalavimus? Kas taupiau – sutvarkyti senąsias detales ar montuoti naujas?

Šiame leidinyje skaitytojai susipažins su šių architektūros elementų sandara, stilių raida, taip pat su kai kuriais tradiciniais ir naujais būdais, kaip išsaugoti bei atnaujinti seną medieną, stiklą, metalą, pagerinti jų funkcines savybes. Leidinys skirtas Vilniaus senamiesčio namų bei butų savininkams, tačiau pateiktos žinios pravers kiekvienam seno namo savininkui ar tvarkytojui, pasitarnaus architektams bei statybininkams.

Senuosius langus, duris bei vartus saugome ir restauruojame dėl jų estetiškos vertės. Be to, jie turi utilitarią paskirtį, todėl privalo tenkinti šiuolaikinės būsto saugumo, energijos taupymo ir patogumo reikmes.

Langai, durys ir vartai – tai sudėtingi architektūros elementai, kuriems įvertinti, prižiūrėti, remontuoti ar pakeisti reikalingi profesionalai. Įvairiose šalyse sukaupta didžiulė senųjų stalių gaminių išsaugojimo ir pritaikymo šiuolaikinėms reikmėms patirtis.

Jozer Czachowicz, Pilies gatvė, 1870-1880 m.

Nežinomas tapytojas. Pilies gatvės perspektyva. 1840 m. Akvarelė.

3

Kokią vertę turi istorinių statinių detalės

Senuosius langus, duris ir vartus saugome ir restauruojame dėl jų estetiškos – istorinės vertės. Pakeisdami stalių gaminius, pakeičiame viso statinio vaizdą ir net jo aplinką. Nauji, su pastato architektūra nesuderinti, kitaip skaidyti ar varstomi, kitoje fasado vietoje įrengti, iš kitokios medžiagos pagaminti stalių gaminiai gali sumenkinti autentišką istorinį namo charakterį. Ilgainiui istorinio pastato meninės visumos pakeitimas gali žymiai sumenkinti tiek pastato, tiek jo aplinkos rinkos vertę. Tokią patirtį turi nekilnojamojo turto bendrovės pažangiose vakarų šalyse.

Ką teigia įstatymai

Sprendžiant saugoti ar nesaugoti atskirų Senamiesčio namų langus, duris ar vartus, atsižvelgiama į šių detalių istorinę vertę, savitumą bei galimus namo ir jo aplinkos architektūros pokyčius, kurie atsirastų, pakeitus stalių gaminius ar jų pavidalą.

I. Trutnevas. Šv. Nikolajaus palaikų perkėlimo cerkvė prieš rekonstrukciją. 1863. Litografija. Fragmentas.

Kita vertus, langai ir durys – utilitarūs namo elementai, skirti tam, kad būstas būtų kuo patogesnis. Todėl jų fizinės savybės (laidumas šilumai, šviesai, orui, garsui, tvirtumas) turi atitikti šiuolaikinę gyvenimo kokybės sampratą.

Paminklosaugos reikalavimų tikslas - užtikrinti paveldui kuo ilgesnį gyvenimą, todėl utilitarių savybių gerinimas visai skatinamas. Svarbu, kad šie pokyčiai nenusitelbtų istorinio architektūros charakterio, nesumenkintų

senųjų statinių bei jų detalių estetiškos ir istorinės vertės. Statinių vertė, vertingos dalys bei elementai yra aprašyti jų ir senamiesčio apskaitos dokumentuose (nekilnojamojų kultūros vertybių dosjė).

Vilniaus senamiestis yra itin vertinga ir ypatingai saugoma Lietuvos kultūros paveldo dalis, turinti Lietuvos Respublikos kultūros paminklo statusą ir įrašyta į UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo sąrašą. Senamiestis saugomas ir tvarkomas, remiantis Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija bei Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatymu. Pagrindinis senamiesčio apsaugos dokumentas yra nekilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamentas (Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2003-12-23 įsakymas Nr. IV-490, Žin., 2004, Nr. 25-774), kuriuo yra nustatyti senamiesčio ir jo sudėtinų vertingų dalių bei elementų tvarkymo, naudojimo režimai ir priežiūros sąlygos. Šis reglamentas skiria nemažą dėmesį architektūros detalių apsaugai.

Reglamento I-joje dalyje nustatyta, kad „Senamiestyje esančios nekilnojamosios kultūros vertybės prižiūrimos, naudojamos ir tvarkomos pagal šių vertybių apsaugos reglamentais nustatytus reikalavimus, suderintus su Senamiesčio apsaugos reglamentu nustatytais reikalavimais. Tais atvejais, kai tokių reglamentų nėra, šios vertybės prižiūrimos, naudojamos ir tvarkomos pagal reikalavimus, nustatytus Senamiesčio apsaugos reglamentu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintais nekilnojamojo kultūros vertybių atskirų grupių tipiniais apsaugos reglamentais ir kitais nekilnojamojo kultūros vertybių apsaugą reglamentuojančiais teisės aktais“. Tai reiškia, jei statinys yra įrašytas į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių registro statinių ar statinių kompleksų sąrašą ar Vilniaus savivaldybės nekilnojamojo kultūros vertybių registrą (taip pat kitus valstybės ar savivaldybės saugomų kultūros paveldo objektų sąrašus), apskaitos dokumentuose privalo būti objekto vertingų elementų sąrašas, kuriame gali būti išvardinti saugomi autentiški stalių gaminiai (jei tokie yra). Šiuo atveju minėtiems elementams turi būti taikomi tvarkymo režimai, numatyti Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatyme ir nustatyti tokio objekto individualiame apsaugos

Benediktinių vienuolyno portalas. H. Vičas.

reglamente ar sąlygose statybos darbams (laikinajame reglamente) – kai nėra parengtas aukščiau minėtas individualus vertybės apsaugos reglamentas.

Įstatyme numatyti tokie tvarkymo režimai: konservavimo, konservavimo – restauravimo, restauravimo – atkūrimo. Atitinkamiems tvarkymo režimams jų taikymo metodikoje (Kultūros vertybių apsaugos departamento atitinkamas įsakymas) nustatytos įvairaus griežtumo tvarkymo technologijos ir skirtingo pobūdžio tvarkymo darbų rūšys, kuriomis nustatoma, kokiais būdais gali būti tvarkomi statinių elementai, tame tarpe ir stalių gaminiai, fiksuoti kaip vertingi statinių elementai apskaitos dokumentuose. IV-joje Reglamento dalyje kiekvienam statiniui ar jo atskiriems elementams yra nustatyti atitinkami tvarkymo režimai, kurių turinys detalizuojamas parengus aukščiau minėtas sąlygas statybos darbams (laikinąjį reglamentą) – šis dokumentas, o po to ir objekto tvarkymo darbų projektas (žinia ir stalių gaminių tvarkymo sprendiniai) yra derinamas Kultūros vertybių apsaugos departamento Vilniaus teritoriniame padalinyje ir Vilniaus savivaldybėje. Derinant laikinuosius reglamentus ir tvarkymo darbų projektus yra profesionaliai analizuojamos numatomų tvarkymo darbų pasekmės, jų galima įtaka statinio

Šv. Trejybės bažnyčios portalas. H. Vičas.

autentiškumo išsaugojimui, poveikis artimiausiai objekto aplinkai (kvar탈o, gatvės fragmento estetiniam autentiškam charakteriui), sprendinių atitikimas nustatytoms statybos ir remonto technologijoms ir, žinoma, aukščiau paminėtiems tvarkymo darbų režimams. Todėl ši projektinė dokumentacija gali būti rengiama tik atitinkamus Kultūros vertybių apsaugos departamento atestatus ir licenzijas turinčių specialistų – mėgėjai senamiestyje dirbti neturėtų. Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas ir detalieji planai numato naują reglamentuotą statybą senamiestyje – tuščiuose sklypuose, nepilnai užstatylose gatvių išklotinėse. Tokie nauji pastatai

turėtų derėti su istorine senamiesčio estetika, tuo pačiu stalių gaminiai (langai, durys, vartai) ir kiti fasadų elementai galėtų remtis istorinėmis jų gamybos tradicijomis, atitikti aplinkos estetiškes savybes.

Langai

6

Langu vadiname statinio elementą, skirtą „įsileisti“ į namus saulės šviesą ir vėdinti patalpas. Atvėrusiam savo būstą žmogui teko pasirūpinti ir neigiamomis šio patogumo pasekmėmis, nes per papildomas angas vidun lengviau prasiskverbėdavo karštis ar šaltis, drėgmė ar sausra. Todėl kertant langų angas, kartu buvo mokomasi kurti namų mikroklimatą, reguliuoti patalpų šilumą ir drėgmę.

Be to, gražus vaizdas už lango pakelia nekilnojamojo turto kainą, o iš gatvės matomas patalpų vidus apibūdina šeimnininką. Langai buvo ir tebėra vienas svarbiausių ir iškalbingiausių architektūros elementų, svarbi statinio išorės ir vidaus dalis, todėl jų įrangai bei puošybai skiriamas ypatingas dėmesys. Kuklesnių pastatų (namų, ūkinių bei įtvirtintų statinių) langai ir durys būdavo ne tik pagrindinė, bet ir vienintelė, savitumą suteikianti architektūros puošmena. Tiek turtingai išpuošti, tiek ir visiškai kuklūs langai visuomet atspindi laikotarpį ir suteikia savitą charakterį ne vien atskiriems statiniams, bet ir visai aplinkai – kiemui, gatvei, aikštei.

Istorija

Langą sudaro nemažai skirtingų dalių: anga ir jos apvadai, stakta, rėmai, palangės, varčios, apkaustai ir langinės. Amžiams bėgant, žmonės juos keitė, norėdami geriau apšiltinti patalpas arba tiesiog sekdami madą.

Langų formų pokyčiai ne visuomet sutapdavo su architektūros stilių kaita. Iki XVII amžiaus pabaigos stalių gaminių estetiškos savybės kurdavo amatininkai, langai labiau panašėjo vienas į kitą negu pastatų fasadai. Jie turėjo universalesnę formą, nes buvo techninės paskirties gaminiai. Langus

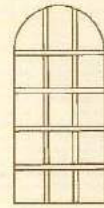
Jan Dulhak. Żydzi gatvė. 1912 m.

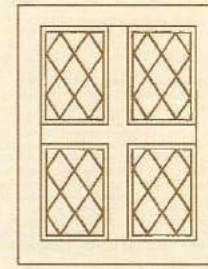
Jonušo Radvilos rūmų fasado fragmentas.

7

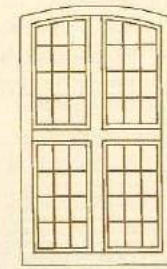
gamindavo vietos dirbtuvės, rūpestingai puoselėjusios įprastus, laiko patikrintus būdus, o meistrai turėjo pamėgtus tradicinius dekoru motyvus, savininką prezentuojančius atitinkamus heraldinius

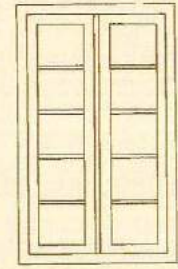
Gotikinės grotos.

Gotikinis – renesansinis langas.

Barokinis (17-18 a.) langas.

Klasicistinis langas.

elementus ar techninius sprendimus. Šitaip viename mieste ar net krašte įsivyrėdavo vienokie langų tipai bei dekoru motyvai ir beveik nepasitaikydavo kitokių. Pavyzdžiui, Vilniuje niekada nebuvo pakeliamų slankiojančių langų, itin būdingų šiaurės Europos šalims ir beveik nepasitaikydavo žaliuzinių langinių, būdingų pietų Europai.

Dėl šių priežasčių ilgus šimtmečius greta naujų, madingų gyvuodavo tradiciniai langai. Šiandien tik retas pastatas turi pirminius langus, kur kas dažniau statinio ir jo langų amžių skiria net keli šimtmečiai.

Lango ir pastato fasado plokštumos

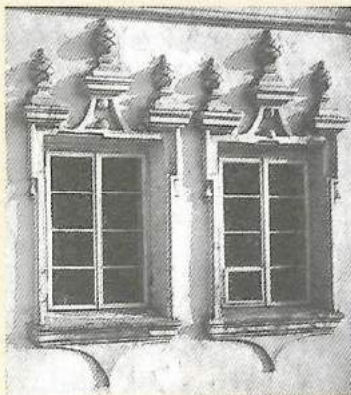
Vienaip ar kitaip įstačius langus, sukuriamas plokštesnis ar plastiškesnis, ramesnis ar gyvesnis fasadas. Lango plokštumą galima sutapdinti su išorės sienos plokštuma arba įgilinti. Prireikus storinti rėmą ar įstatyti papildomą langą, patartina keisti iš vidaus, o ne iš išorės matomą langą pusę.

Lango ir sienos plokštumos santykį lemdavo ir langų konstrukcijos, ir laikotarpio skoniniai. Iki XVIII amžiaus ketvirtojo dešimtmečio sutinkame tiek įtrauktus į angos gilumą, tiek ir sutapdintus su fasado plokštuma langus. Vėlyvojo baroko bei rokoko laikotarpiu (1730-1770) pirmiausia

rūmų architektūroje įsivyravo vadinamieji rokoko langai, kurie buvo įtraukiami į angos gilumą ir atsidarė į vidų. 1770-1870 metų laikotarpiu paplito kitokie, klasicistiniai vadinami langai. Rūmų langai buvo įstatomi fasado plokštumoje ar šiek tiek (ne daugiau nei per pusę plytos) įtraukiami. Pirmuoju atveju lango angą įrėmindavo plokščios lentjuostės. Šių langų varčios beveik visuomet atsidarydavo į išorę. Kuklesnių namų langai dažniausia buvo įtraukiami į lango angą ir atsiverdavo į vidų. Tokie langai gyvavo iki XX amžiaus vidurio.

Langų angos

Istoriniams pastatams būdingos stačiakampės, su arkine sąrama arba apskritos bei ovalinės angų formos. Angas juosdavo apvadais, ypač išryškindami jų viršutinę dalį, dekoruodavo plytų rišimu ar profiliuotomis plytomis, lipdiniais, medžio drožiniais, tapyba. Fasado dekoru paversdavo ir angą supančius funkcinis lango elementus – sąramas, staktų tašus bei lentjuostes, konsoles.

Klasicistiniai langai Pilies g. 3.

Liejyklos g. 7.

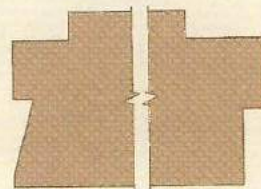

Liejyklos g. 5.

Pirmieji langai buvo tiesiog angos sienoje (iki XV amžiaus vidurio). Jos buvo stačiakampės arba su arkinėmis sąramomis. Mažos angos nebuvo uždaromos, tik kuo nors pridengiamos, kiek vėliau

užstumiamos slankiojančiomis lentutėmis. Jas, kaip ir duris, tvirtindavo prie šoninių angos sienų. Langinės būdavo arba aklinos, arba turėdavo nedideles angeles šviesai. Kiek vėliau, viduramžiais, angas ėmė stiklinti. Tobulėjant stiklinimo technologijai, langų angos palaipsniui vis didėjo.

Staktos

Lango staktos skersinis pjūvis.

Staktą sudaro šoniniai tašai, palangė ir sąrama. Šias dalis gamindavo iš medžio ar akmens ir įstatydavo į lango angą, arba tiesiog išmūrydavo. Staktas paslėpdavo arba palikdavo atviras. Pastaruoju atveju jos tapdavo dar ir pastato puošybos elementu. Ypač dažnai dekoruodavo sąramas. Plokščias sąramas sudarydavo medinis tašas, arka, sumažinanti

mūro spaudimą, ir arkos ertmės užpildas. Jei sąramos užpildo netinkuodavo, jį dailiai išmūrydavo, paversdami savotišku dekoru elementu. Tokių staktų ypač daug XIX amžiaus Vilniaus pastatuose. Seniausios staktos buvo mūrinės arba akmeninės. XV amžiuje pradėtos naudoti medinės staktos. Seniausios tokio pobūdžio staktos buvo naudojamos kaip konstrukcinis namo elementas, todėl jas darydavo itin masyvias ir įrengdavo, statydami namą. XIX amžiuje paplinta mišrios konstrukcijos langai, turėję ir staktos rėmą, ir šoninius tašus.

Istorinių langų konstrukcijų rūšių nėra itin daug. Langų konstrukcijos lėmė rėmo įstatymo į angą ir varčių atvėrimo būdus.

Sutinkami šių rūšių istoriniai langai:

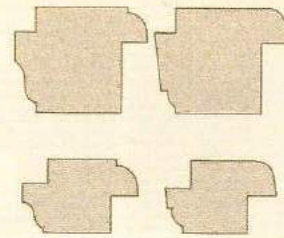
- turintys mūrinę staktą. Viengubos medinės varčios atsidaro į vidų ar išorę;
- turintys plokščią staktos rėmą, kuris tvirtinamas lygiagrečiai sienos paviršiui;
- turintys staktą, kurią sudaro į angą įstatyti tašai;
- turintys staktą, primenančią dėžės šonus. Į ją įstatomas vienas arba du rėmai, prie kurių tvirtinamos varčios;
- slankiojantys. Jie būna tik viengubi, žiemai iš išorės įstatomi antri langai;
- sujungti. Tai dvigubi langai, kurių rėmai sujungiami į vieną;
- vienarėmiai.

Rėmai ir varčios

Lango varčios būna:

- įtvirtintos;
- pusiau įtvirtintos;
- atveriamos;
- pasukamos;
- pakeliamos;
- atlošiamos;
- mišrios;
- slankiojančios.

Seniausių langų viršutinės dalys turėjo įtvirtintas ar pusiau įtvirtintas, o apatinės – atveriamas varčias. Nuo XIX amžiaus antros pusės sutinkami langai, kurių viršutinės dalies varčios pakeliamos ar atlošiamos, o apatinės atveriamos. Didžioji dalis iki mūsų dienų išlikusių langų turi visas atveriamas varčias.

Lango varčių skersiniai pjūviai.

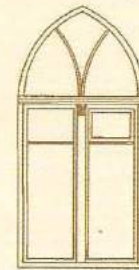
Dar viduramžiais langus pradėjo didinti. Pirmiausia langas statramsčiu skaidytas į dvi vertikalias dalis, kurį kiek vėliau papildė skersinis. Šitaip XV amžiaus pabaigoje atsirado medinės staktų kryžmos, suskaldžiusios langą į keturias skiltis. Kryžmos ilgus amžius buvo pagrindinis lango architektūros elementas, pradėjęs nykti tik XIX amžiuje. Į skiltis įstatomos lango varčios. Varčias sudaro rėmai, stiklai ir stiklų rėmeliai. Skiltis skirtukais skaidydavo į dar mažesnes dalis. Langų angas atitverdavo dar ir medinėmis grotelėmis bei geležinėmis grotomis. Šie skaidymai su rėmo plastika labiausiai lėmė langų ir pastatų fasadų charakterį.

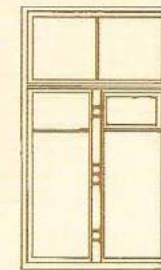
Barokinis langas Benediktinių vienuolyne.

Kai buvo pradėta stiklinti visą langą, staktos viršutinė dalis, nesvarbu ar lango būta stačiakampio ar su arkine sąrama, dažnai išlikdavo įtvirtinta ir buvo formuojama kaip savotiškas viršlangis. Dėl techninių

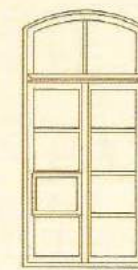
Rokoko architektūroje langų rėmai buvo plastiški. Pagrindinis angos akcentas buvo ryški, skulptūriškai modeliuota kryžma. Atsisakyta statramsčio kaip konstrukcijos, tačiau imta naudoti statramsčio

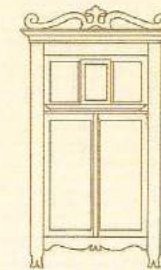
Neogotikinis langas.

Eklektinis langas.

Neoklasicistinis langas.

19a. pabaigos medinio gyvenamojo namo langas.

imitaciją – varčių sąvaros lentjuostę. Kartais buvo imituojama ir visa kryžma. Rokoko langams būdingi ir reljefiški kryžminiai skirtukai, skaidę langų skiltis į vertikalius stačiakampius.

Atkurtas barokinis langas Vilniaus g. 1.

Atkurtas barokinis langas Didžioji g. 27.

Vilniaus g. 31.

1700-1870 metų laikotarpyje susiformavę langai vadinami klasicistiniais. Klasicizmo langai patys artimiausi šiuolaikiniams

langams. Šio laikotarpio langų konstrukcija dažniausiai rėminė, kartais dviguba. Didžiulės, lango aukščio varčios beveik visuomet atsiverdavo į išorę. Jas skaidė tik horizontalūs skirtukai, laikantys gana didelius, vientisus, varčios pločio stiklo lakštus, dažniausiai kvadratinius ar beveik kvadratinius. Šitokiems langams reikėjo orlaidžių, kurios paplito būtent dabar. Skersinis beveik išnyksta stačiakampiuose languose, bet be jo neįmanoma suformuoti lango arkinėje angoje. Tiesa, arkinius langus dabar naudoja rečiau negu ankstesniu laikotarpiu. Statramsčių irgi beveik nepasitaikydavo.

Tiek rokoko, tiek ir klasicizmo langų formos būdingiausios rūmų architektūrai. Namų langai buvo kuklesni. Jiems iki pat XX amžiaus pradžios masiškai naudota kryžmos konstrukcija, turinti aukštai pakeltą skersinį.

1870-1930 metų laikotarpis pasižymi didžiausia langų formų įvairove. Architektai patys projektavo langus, todėl kūrė individualias formas, suderintas su konkreto pastato architektūra. Architektų fantazijas buvo nesunku įgyvendinti dėl vis spartėjančios techninės pažangos. Šiuo laikotarpiu susiformavo šiuolaikiniai langai: dvigubi, dėžinės konstrukcijos, atidaromi į vidų, sandarūs, neskaidytai varčios dydžio

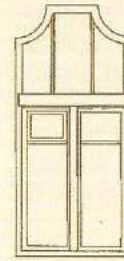
Langai, su dalinimu imituojantys klasicistinius. Bernardinų g. 8.

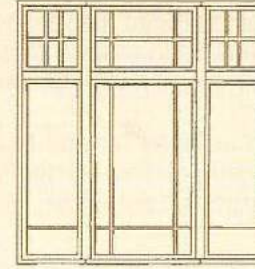
Pylymo g. 4.

stiklo lakštais. Bet 120-140 cm aukščio stiklo lakštai vis tiek buvo per maži dideliems aukštų patalpų langams. Todėl išliko dviejų tarpinių

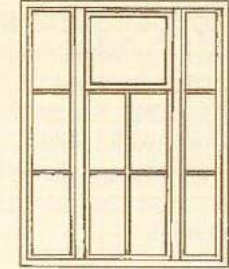
langai su aukštai pakeltu skersiniu. Itin būdingi didžiuliai vestibulių, laiptinių, verandų langai, kur stambią vientisą centrinę stiklo plokštumą juosė stiklo lakšteliai, laikomi tankiai išdėstyti skirtukų. Vis dažniau

Secesinis langas.

Secesinis langas.

20 a. 4-jo dešimtmečio langas.

įrengdavo gulsčias atverčiamas arba pakeliamas viršulango varčias. Ypač paplito vitražai – ne tik viešuosiuose pastatuose, bet ir namuose.

Vilniaus g. 25.

Liejyklos g. 2.

Istorizmo ir eklektinio architektūros stiliai pasižymi labai didele langų formų, skirstymo, stiklinimo būdo ir dekoro įvairove. Tuo metu išleisti langų ir jų dekoro elementų katalogai, vadovai.

Secesijos stiliui būdingos langų plokštumos, suskaidytos į netaisyklingos formos, labai skirtingų dydžių skiltis. Tokie langai pavirsdavo tiesiog augalinių ar geometrinių kreivių ornamentais, stiklinant skaidraus ir matinio, reljefinio, faktūrinio, spalvoto stiklo lakštus.

Nuo XX amžiaus ketvirtojo dešimtmečio ėmė vyruoti vieno tarpsnio, tik vienu, dviem, trim ar net daugiau vertikalių skirtukų skaidyti langai, atsirado ir įstiklintos sienos. Paplito tipiniai, o vėliau ir pagal statybos standartus unifikuoti langai.

Stiklinimas

Stiklas, pradėtas naudoti XIV ir XV amžių sandūroje, buvo labai brangus, todėl tik XVI – XVII amžiuose plačiau pradėta stiklinti visas lango varčias, atsisakant langinių. Tam turėjo įtakos ir XVI amžiaus viduryje Vilniuje įkurtos stiklo manufaktūros veikla – stiklas, tame tarpe ir stiklas langams, ženkliai atpigėjo ir galėjo būti naudojamas nepalyginamai plačiau, nei anksčiau importuojamas iš užsienio.

Subačiaus g. 8.

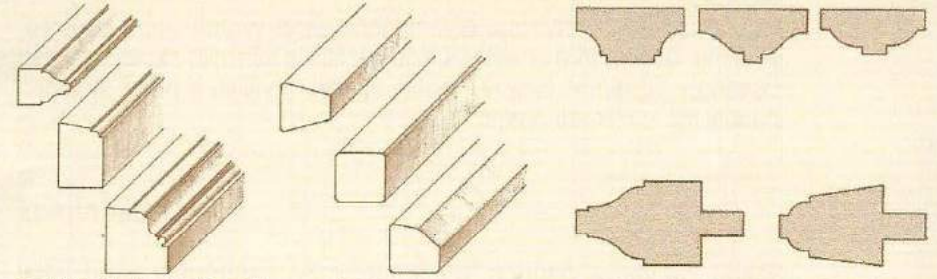

Šv. Mykolo g. 2.

Iš kelių nedidelių stiklų, daugiausiai rombo formos, įstatytų į dvitęjinės juostelės formos, alavu lituotus švino įtvarus, buvo su r e n k a m o s v a d i n a m o s i o s membranos. Jas įstatydavo į medinius rėmelius, turinčius specialius griovelius. Langų glaistas dar nebuvo naudojamas, todėl norint, kad vėjas

neišpūstų pakankamai lanksčių membranų, jos buvo tvirtinamos prie geležinių strypelių – vėjasaugių. Stiklinimo į švina technologija buvo naudojama iki XVIII amžiaus pabaigos. Tokio tipo langų Vilniuje neišliko.

XVII ir XVIII amžiuose membrana ėmė nykti, nes su stiklo gamybos technologijos tobulėjimu paplinta stačiakampiai langai, stiklinami vis didesniais lakštais. Stiklo lakštų didėjimas taip pat susijęs su XVIII

Tradicioniai varčių ir langjuosčių profilai.

Šiuolaikiniai profilai.

Tradicioniai varčių apdailos ir langjuosčių profilai.

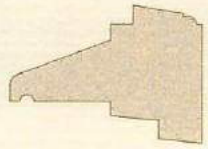
amžiaus pradžioje pradėtu naudoti tiku. Naujoji stiklinimo technologija pamažu išstūmė stiklinimą į švina, pakeičiant jį mediniais skirtukais. Pirmieji skirtukai buvo kryžminiai. XVIII amžiaus antroje pusėje varčias imta skaidyti vien gulsčiais skirtukais. Skirtukų rėmai bei skirtukai iš išorės pusės turėjo įkartas stiklui įstatyti ir glaistui užtepti taip, kaip tai daroma ir šiandien. Įtvirtinant glaistą, į lango rėmą galima įstatyti didesnius stiklo lakštus. Dideli vientiso stiklo lakštai ypač būdingi klasicizmo architektūrai.

XIX amžiuje vyrauja dideli, horizontalių skirtukų laikomi stiklo lakštai. XIX amžiaus antroje pusėje atsirado langai be skirtukų. Vientisais lakštais įstiklintos varčios – vitrinos plačiai paplito XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje, ketvirtojo šio amžiaus dešimtmetyje tapę moderniosios architektūros simboliu.

Langų ir rėmų puošyba

Rėmai ir skirtukai būdavo gana stori, todėl juos dekoruodavo įvairiais profiliais, kurie ilgus amžius buvo pagrindinė lango puošmena. Profilių formos kito drauge su architektūros estetika. Langų statramsčius ir skersinius praturtindavo ornamentine ir figūrine drožyba. Jei varčios

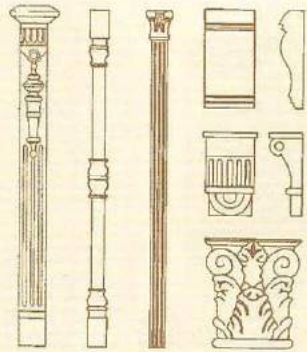
atsiverdavo į vidų, dekoruodavo išorinę rėmo pusę, jei į išorę – vidinę. Istin puošnūs ir sudėtingi buvo XIX amžiaus, istorizmo ir eklektikos architektūros langų rėmai, kurių kryžmos turėdavo architektūrinių detalių: puskolonių su kapiteliu bei karnizu, ar net skulptūrų formas, o skersinio ir statramsčio sandūrą puošdavo ypatinga meninė detalė. Profilius imta paprastinti tik XX amžiaus pradžioje.

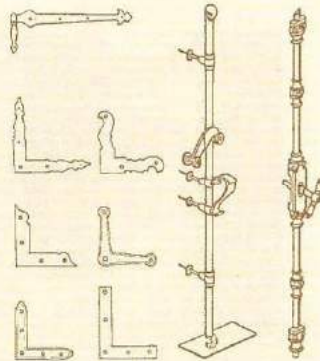
Skersstakčio stogelio skersinis pjūvis.

Langų medines dalis dažydavo ar palikdavo nedažytas. Pastarąsias impregnuodavo aliejumi (dažniausiai linų), todėl palaipsniui jos įgydavo tamsią bronzos spalvą. Lango išorę ir vidų dažniausiai dažydavo skirtingomis spalvomis. XIX amžiuje paplito ruda, tamsiai raudona, žalia, mėlyna spalva. Balta rėmų spalva paplito tik XX amžiuje.

Stalių dirbiniai turėdavo ir metalinių detalių, skirtų medžio dalims sutvirtinti. Langas turi net kelių rūšių funkcines detales: jungtis (varčių kablius, rėmų kampainius, vyrius), uždariklius (kabliukus, sukučius, sklendes, brūklius, užraktus), įtvarus (žiedus, bumbulus, rankenėles).

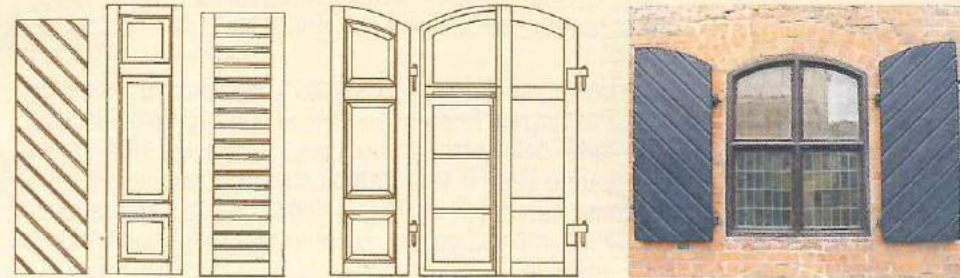
19 a. pab. – 20 a. pr. langų apdailos elementai.

19a. pab. – 20 a. pr. langų metalinės detalės.

Visos šios detalės formavosi palaipsniui, ir pasižymėjo nepaprasta formų įvairove ir technologiniu išradingumu.

Langinės ir grotos

Tradicinių langinių tipai.

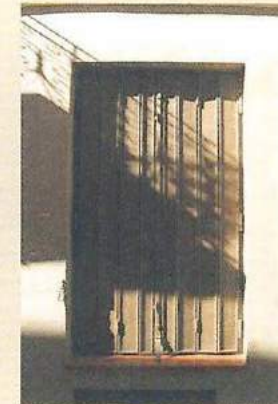
Tradicinis eklektinis langas su langinėmis.

Aikurtos langinės ir langas Stiklių g. 8.

Langinės – viena ar dvi į sieną įtvirtintos varčios lango išorėje, skirtos apsaugoti nuo šviesos, nepalankaus oro ir svarbiausia – nuo įsilaužėlių. Langinių konstrukcijos skirstomos į lentines ir rėmines. Langinės – viena būdingiausių senosios architektūros detalių. Langines verta turėti

Langinės ir grotos Žydų g. 3.

Langinės Literatų g. 2.

Langinės Totorių g. 20.

ne tik dėl grožio, bet ir dėl jų vertingų utilitarių savybių — langinės apsaugo nuo įsilaužėlių bei padeda taupyti šilumą.

Grotos – dar viena būdinga, jau viduramžiais naudota langų apsaugos detalė. Jas tvirtindavo lango angoje arba iškišdavo į išorę. Gotikos ir renesanso laikotarpiais pusrūsių angose buvo naudojamos grotos. Pokaryje (ypač XX amžiaus 7 – 9 dešimtmečiuose) renovuojant ir pritaikant senamiesčio pastatus viešajai paskirčiai (pavyzdžiui restoranuose) sukurta nemažai gana aukštos estetiškos kokybės grotų, kurios pagyvino statinių pirmųjų ir cokolinių aukštų architektūrą ir tuo pačiu parterinę gatvės erdvę – tokia praktika galėtų būti taikoma ir dabar – net ir įvertinant pakankamai aukštą autorinių metalo gaminių kainą.

Sandarinimas

Senieji langai ne itin gerai saugojo nuo šalčio, nes buvo viengubi ir nelabai sandarūs. XVIII amžiaus pabaigoje iš vyrių pusės imta naudoti papildomą sandarinimą – staktoje padarytus lygiagrečius griovelius, į kuriuos buvo įleidžiami atitinkamai išgaubti varčios rėmo elementai. Šitai sandarinti langų rėmai buvo paplitę XIX amžiuje ir XX amžiaus pradžioje, o vėliau juos palaipsniui išstūmė vis labiau plintantys tipiniai langai.

Lango grotos Aušros Vartų g. 14.

Lango grotos Dominikonų g. 10. (20a. vid.)

Lango grotos Bokšto g. 11. (20a. pab.)

Siekiant taupyti medžiagas, XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje buvo sukurti sudvigubinti langai, įrengiant kiek mažesnes papildomas varčias. Vėliau, maždaug ketvirtame dešimtmetyje, imta

rėmus daryti vienodo dydžio, juos vienoje pusėje sujungiant vyriais, o kitus priveržiant.

Įvertinimas: ką saugoti, o ką pakeisti

Neretai atsitinka taip, kad savininkai linkę įsirengti naujus langus, net jei senųjų mediena visai sveika, o remontas nesudėtingas. Išsaugoti senuosius langus verta dėl estetinių, techninių bei ekonominių sumetimų:

- seni langai puošia būstą ar įstaigą, nes yra dekoratyvūs ir saviti. Šiandien šitokių langų projektas ir jų gamyba kainuotų labai brangiai;
- mediniai langai – pasiturinčio šeimininko požymis, jie suteikia namui orumo. Prestižu besirūpinantys šeimininkai vengia plastikinių ar prastos estetikos medinių langų.
- senieji langai dažniausiai buvo gaminami iš geros medienos. Vėliau rėmus daugelį metų grūdino klimatinės sąlygos, todėl mediena patyrė visas įmanomas deformacijas, tad savininko, norinčio restauruoti senus langus, nelaukia jokie netikėtumai, būdingi naujai medienai;
- tinkamai nudažyti mediniai rėmai leidžia medžiui „kvėpuoti“, todėl neišleisdami šilumos, geriau vėdina būstą;
- verta žinoti, kad dvigubi senieji langai šilumą sulaiko geriau nei šiuolaikiniai langai su stiklo paketu, neturinčiu drėgmės nuotėkį stabdančio izoliacinio sluoksnio tarp vidaus ir išorės rėmo;
- medinius rėmus bei staktas lengviau sutvarkyti, netyčia subraižius ar kitaip sužalojus. Priešingai mediniams, plastiko langai – vienkartiniai gaminiai, o jų vartojimo laikas ribotas ir kur kas trumpesnis nei medinių langų;
- senųjų medinių langų tvarkymas – imlus ir kruopštus darbas, bet jis nėra sudėtingas. Bet kuriuo atveju senųjų langų remontas ir apšiltinimas kainuos pigiau nei nauji langai;
- langas yra pastato architektūros dalis, todėl reikia išsaugoti lango išorės pavidalą, o jei jo fizinė būklė neleidžia atlikti remonto, pakeisti langą kopija;
- labiausiai sugadina pastato architektūrą atsitiktiniai, skirtingų stilių langai.

Jei ketinate taisyti ar keisti savo būsto langus, pirmiausiai turėtumėte juos įvertinti. Būtina patikrinti langų fizinę būklę – išankstinis įvertinimas padės išvengti klaidų ir leis sutaupyti pinigų.

Kaip tvarkyti istorinius langus

Vertinant langus, atsižvelgiama į jų santykį su pastato architektūra, stalių dirbinių meninę ir techninę kokybę. Tik specialistai – architektai, restauratoriai gali nustatyti ar langai originalūs (autentiški), kaip atspindi pastato architektūrą, pastato raidos laikotarpius, kokia jų meninė ir techninė vertė. Ypatingai svarbu teisingai įvertinti lango fizinę būklę. Langų tikrai neverta keisti, jei konstrukcijos tvirtos, o jungtys tik šiek tiek amortizavęsi. Mediena paprastai genda netolygiai, todėl nesunku pakeisti vien tik pažeistas dalis.

Langai nyksta dėl blogos gaminio konstrukcijos bei kokybės, niokojimo, priežiūros stokos, bet labiausiai dėl drėgmės. Rėmai nuolatots juda, nes varčios varstomos, o medis plečiasi ar traukiasi dėl temperatūros kaitos. Palaipsniui sandūros atsiveria vandeniui, kurį sugeria medžio paviršiaus detalės. Kitos jautrios vietos – išsikišę horizontalūs paviršiai, kur gali telktis vanduo. Tikrinant medieną, statmenai įsmeigus kokią aštrų daiktą, galima perdurti ir pažiūrėti sveiką paviršių ir patekti į gilesnius medžio sluoksnius. Jeigu jie pažeisti, smeigtas ims lengviau grimzti.

Nustatę langų fizinę būklę, sužinosime, kokius darbus teks nudirbti jų atnaujinimui. Tai gali būti:

- rėmo rišinio bei staktos sutvirtinimas;
- kai kurių dalių ar fragmentų pakeitimas;
- kai kurių langų dalių restauravimas ar pakeitimas kopijomis;
- visų langų restauravimas;
- originalių langų pakeitimas kopijomis;
- langų pakeitimas kitais, tradiciniais ar atitinkančiais statinio architektūrą.

Keisti verta tik iš tiesų pažeistas dalis. Šitaip elgdamiesi, sutaupytume pinigų ir išsaugotume kitas, originalias senojo lango detales. Kartais būtina pakeisti tik varstomas rėmo dalis. Galima užsisakyti kopijas,

bet tai ne visada pasiseks, nes sunku tiksliai priderinti naujų rėmo dalių matmenis prie senųjų, nejudamų rėmo dalių, staktų ir net angų, kurios dėl statybos technikos ypatumų ir amžiaus nėra visiškai

20a. pr. lango detalė Vilniaus g. 35.

Lango detalė M. Daukšos g. 5.

Durų detalė Trakų g. 14.

taisyklingos – tikslių lango kopijų pagaminimas yra labai brangus, nes šiuolaikinės langų gamybos įmonės neturi atitinkamų profilių frezų, o jų vienietinė gamyba yra brangi ir galėtų būti įdiegiama tik išskirtiniais unikaliais atvejais. Dėl rėmo deformacijų, keičiant lango rėmą, įprasta keisti ir staktą. Laužiant iš sienos staktą, neįmanoma nepažeisti mūro, tinko ir langų apvadų. Todėl, jei varčios sunykusios tiek, kad jas tenka keisti, ne visuomet būtina šalinti staktas. Žinoma, nelengva pritaikyti naują rėmą prie senos staktos ir nepavyksta išvengti plyšių, tačiau juos įmanoma sutvarkyti kitais būdais.

Remontuojant langą, svarbu atsiminti kelis dalykus:

- nebūtina keisti dalių, kurias galima sutaisyti, ir nebūtina keisti visą rėmą, nes lengviau ir pigiau pakeisti pavienes sunykusias dalis,
- prieš pradėdant darbus, būtina surasti ir pašalinti visus drėgmės skverbimosi šaltinius,
- reikia surasti visų plyšių vietas,
- kai išsaugoma originali stakta, varčių negalima paversti taisyklingais stačiakampiais. Priešingai, reikia išsaugoti jų deformacijas, atitinkančias lango rėmą ir staktą. Bet persisukusias varčias reikia ištiesinti, kad langas vėl taptų sandarus,
- svarbu nenuimti per daug paviršiaus medienos, ypač varčių ir nejudamų rėmo dalių sandūrose, nes šitaip padidinami plyšiai.

Parprastai tvarkant langus reikia:

- nuimti dalinį dažų sluoksnį išorėje ir viduje,
- išimti ir sutvarkyti rėmo rišinį, jei reikia, iš naujo įstiklinti,

Lango vyrtaf Bazilijonų g. 12.

Lango vyrtaf Pilies g. 21.

- sutvarkyti staktos ir nejudamos rėmo rišinio dalis,
- sandarinti rėmo rišinį,
- perdažyti.

Senų langų rėmus paprastai dengia ne vienas dažų sluoksnis. Jei jis sutrukinėjęs arba sluoksnių pernelyg daug, senus dažus reikia nuimti. Tai galima padaryti keliais būdais: nugremžti, nuplėšti, atkėlus sluoksnį chemikalais arba naudojant karštą orą.

Nuėmus dažus, jei reikia, taisoma rėmo konstrukcija. Rėmus išėmus, nesunku atskirti sunertas ar kaiščiais sujungtas dalis. Išėmus langų rėmus, reikia patikrinti staktų, skersinių ir kitų neišimamų rėmo dalių būklę. Juos galima tvarkyti, kai džiūsta išimtų rėmo dalių stiklinimo glaistas ir dažai. Suirusį stiklinimo glaistą galima išimti rankiniu būdu, stengiantis nesužaloti medžio išilgai išdrožos. Jei stiklajuostes (taip vadinamus „šprosus“) ir kitus stiklo laikiklius galima nuimti, juos, kaip ir stiklo lakštus, reikia sunumeruoti, kad vėliau, juos išvalius, galima būtų įstatyti į tas pačias angas.

Iš dalies pažeistą medį galima hidroizoliuoti. Šiuo atveju reikia:

- išdžiovinti medį,
- apdoroti pažeistas vietas fungicidais,
- hidroizoliuoti, du tris kartus (kas 24 valandas), ištepant pokostu ar atitinkamomis naujomis medžiagomis,
- užpildyti plyšelius ir skylutes stiklinimo glaistu,
- stiklinimo glaistui pradžiūvus, nudažyti.

Formuojant plokščią paviršių, jį reikia šiek tiek išgaubti – padaryti nuolydį, kad vanduo nepatektų į sandūras, greičiau nutekėtų. Saugantis vandens, reikia taip pat užtaisyti palangės ir staktos sandūras.

Įvairias įdaubas, atsiradusias dėl oro poveikio, galima užglaistyti stiklinimo glaistu ar panašiais mišiniais. Jie dedami sluoksnis po sluoksnio, po to šlifuojami, gruntuojami ir dažomi. Ir šiuo atveju reikia formuoti šiek tiek išgaubtą paviršių.

Medį taip pat galima sustiprinti ir sutvirtinti, panaudojant puskiutes sintetines dervas. Jos prisotina poringą medį ir sukietėja. Šitaip sutvirtinto medžio paviršių galima užpildyti epoksidiniu glaistu, jį nušlifuoti ir nudažyti.

Atstatant trūkstamus atskirų rėmo dalių fragmentus ar suirusius galus, galima naudoti epoksidinius glaistus. Pats paprasčiausias būdas trūkstamai profilio formai pasidaryti – prispausti epoksidinio glaisto gumulą prie sveiko profilio, prieš tai ištepto riebalais.

Sutvirtinimas

Kartais rėmo dalys būna itin pažeistos arba sužalotos ten, kur naudojant langą, susidaro didelės apkrovos. Pastaruoju atveju taikomi kiti būdai, leidžiantys išsaugoti dalį originalių elementų, o kitus pakeisti atitinkamais naujais, arba viename elemente sujungti naują ir seną medieną. Šiam darbui reikia daugiau įgūdžių ir jis brangiau kainuoja.

Stiklinimas

Išėmus stiklus, galima pašalinti likusį stiklinimo glaistą, o patį rėmą nušlifuoti švitrininiu popieriumi, užtaisyti skylės, plyšelius, nugaruntuoti apsauginiu gruntu. Ant stiklų likusį stiklinimo glaistą galima suminkštinti, pamirkus linų aliejuje ar panaudojus atitinkamas naujas medžiagas – tada jis nusiims be jokio pavojaus stiklui.

Stiklui saugoti ir prižiūrėti tinka tiek bendrosios, tiek ir specialios apsaugos priemonės, skirtos senovinio stiklo rūšims. Jei yra išlikęs senas, unikalus stiklas, dėl jo priežiūros verta pasitarti su specialistu – restauratoriumi.

Prieš įstatant stiklą atgal, išdrožtas dalis iš dalies reikia užpildyti stiklinimo glaisto mišiniu, kuris sušvelnintų stiklo sąlytį su rėmu ir įtvirtintų stiklą. Langų stiklinimo glaisto mišinį reikėtų naudoti ant

medžio, jau pertepto linų aliejumi ar atitinkamomis naujomis medžiagomis, ir nugaruntuoto aliejiniu gruntu ar dažais. Tuomet stiklas įspaudžiamas į jam skirtą vietą ir pritvirtinamas kištukais arba stiklajuostėmis. Užbaigiant izoliacinį sluoksnį tepamas stiklinimo glaisto mišinys, kurio paviršių reikia įžambiai nulyginti. Vėliau, po dviejų – trijų dienų, rėmą galima šlifuoti, o išorę nudažyti.

Iš išorės dažas turėtų padengti įkypą glaisto sluoksnį ir šiek tiek stiklą, kad būtų pabaigta orams atspari dangos juosta. Baigus džiūti dažams ir stiklinimo glaistui, rėmą galima vėl tvirtinti lango angoje.

Kai naudojamas ne stiklo glaistas, o specialūs šiuolaikiniai sandarintojai, šiek tiek skiriasi darbų trukmė ir procedūros, tačiau išlieka bendrosios nuostatos ir darbų seka.

Metalo detalės ir nuimami dekoro elementai

Profiliuotas juosteles ir kitus ant rėmo buvusius dekoro elementus, išvalius tvirtinama ant rėmo, prieš tai dažant. Pabaigus staliaus darbus, pradedami tvarkyti jau anksčiau nuimti apkaustai. Senųjų langų apkaustus prikaldavo ant nudažytų varščių. XX amžiuje daugelį jų nudažė, todėl dabar, tvarkant langus, verta atkurti originalų rėmų pavidalą. Pirmiausiai patikrinama fizinė apkaustų būklė. Sveikesnius reikia sutvarkyti, o suirusius pakeisti kopijomis. Seniausioji apsauga nuo rūdijimo buvo alavavimas, dabar nestinga kitų apsaugos priemonių.

Sandarinimas ir energijos taupymas

Senuose languose nestigo plyšių, kuriuos užkamšydavo tradiciniais būdais – plyšiai užkamšomi pakulomis, vata, ar tiku, rėmo dalys pašiltinamos veltinio, popieriaus ar standaus plastiko ir metalo juostelėmis. Šie būdai turėjo trūkumų. Žiemai paruoštą langą neįmanoma atidaryti, kai kuriuos darbus tenka kartoti kasmet, veltinyje ar vatoje kaupiasi drėgmė. Todėl rekomenduojama taikyti šiuolaikiškus sandarinimo būdus, atliekamus lango remonto metu ir paverčiančius sandarinimo elementus sudėtinėmis rėmo dalimis. Plyšiai tarp angos mūro ir staktos užtaisomi, įšvirkščiant poliuretano, o plyšiai tarp staktos ir varčių sandarinami įvairiomis tarpinėmis. Didelius plyšius galima uždengti ir papildomomis medžio juostelėmis. Plyšiai tarp stiklų

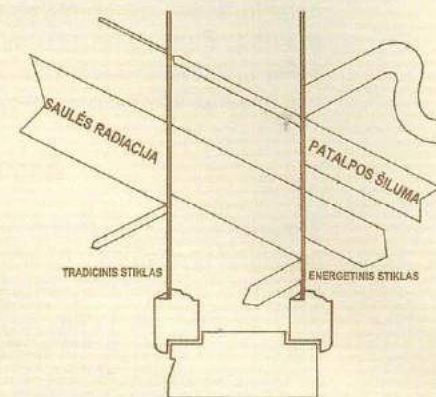
ir rėmelių bei skirtukų sandarinami, užglaistant išstrupėjimus. Žinoma, šiems darbams rekomenduojama naudoti ir tradicines arba artimas tradicinėms, bet labiau darbu imlias priemones, kaip aukščiau minėtas pakulas ar akmens vata.

Kitas sandarinimo būdas – dvigubi langai. Žiemai į lango angą įstatydavo antrąjį rėmą. Šis būdas taip pat nėra tobulas – turėjo tuos pačius sandarinimo trūkumus, o išimamus antruosius rėmus vasarą prireikdavo kur nors sandėliuoti.

Šiandien langai dvigubinami kitaip – gaminant rėmą su dvigubo ar trigubo stiklo paketu. Dvigubų langų problema yra kondensatas, kuris kaupiasi tarp stiklo sluoksnių, ant šaltesnio išorėje esančio lango, ir gali jam pakenkti.

Atsiradus naujoms technologijoms, išsiplėtė ir medžiagų, iš kurių gaminami langai, asortimentas. Labai svarbus vartotojams procesas – saulėtomis dienomis neperkaitinti patalpos ir išlaikyti šilumą patalpos viduje. Tai specialiomis charakteristikomis pasižymintys stiklai, pavyzdžiui, gaminami britų PILKINGTON kompanijoje. Tokius stiklus naudoja ir didžiausios Lietuvoje langus gaminančios įmonės.

Tobulinant langus tradiciniuose namuose, suteikiant jiems papildomas technines charakteristikas, įmanomi patys įvairiausi variantai. Jei norima išlaikyti tradicinę lango estetiką, vidinė varčia gali būti įstiklinta energetiniu stiklu, panaudojus vidinėje varčioje stiklo paketą. Vidinis stiklas taip pat keistinas energetiniu, suteikiant papildomas estetines savybes langui (net ir panaudojus iliuzorinius lango segmento apvadus). Tokia konstrukcija užtikrina šilumos laidumo koeficientą $k=1,7 \text{ Kwh/m}^2/\text{y}$. Tuo tarpu kai pagal lietuviškus statybos standartus pakanka 1,9. šios lango charakteristikos yra patikrintos Danijos langų gamintojų ir renovavimo praktikoje. Energetinių langų naudojimas iš dalies sumažina pernelyg didelę patalpų insoliaciją vasaros metu ir tuo pačiu padeda išlaikyti patalpoje akumuliuojamą šilumą žiemą.

Insoliacinis ir šiluminis efektas, naudojant vidinį energetinį stiklą.

Skirtingai nei naudojant tradicinį stiklą, šilumos patalpoje išlieka net apie 65%, o tai yra pakankamai reikšmingas rodiklis esant didelėms šilumos kainoms.

Nauji langai

Senus langus reikėtų keisti tik tada, kai jų iš tiesų nebeįmanoma išgelbėti, arba jei jų remontas būtų gerokai brangesnis nei jų kopijų gamyba. Projektuojant naujus langus, reikia atsižvelgti į būdingus senųjų langų konstrukcijų ir apdailos ypatumus. Rekomenduojama remtis tipiškomis, labiausiai paplitusiomis formomis, o iš jų išsirinkti tas, kurios labiausiai atitiktų konkretaus pastato architektūrą. Verta žinoti, kad šiandien gaminamų langų formos gerokai skiriasi nuo istorinių senamiesčio langų, todėl prireiks individualaus projekto ir vienetinių gaminių. Langai – amatininko gaminys, todėl žinant kaip jie buvo pagaminti, nesunku pagaminti seno lango kopiją. Projektuojant kopiją, svarbu pakartoti visas esmines formos sudėtines dalis. Tikslinga nuo senų rėmų nuimti dekoruotus ir kitus būdingus elementus, kuriuos įmanoma atskirti nuo rėmo – dekoruotas lentjuostes, metalo apkaustus. Juos sutvarkyti ir pritvirtinti prie kopijų kur kas pigiau nei gaminti šių detalių kopijas.

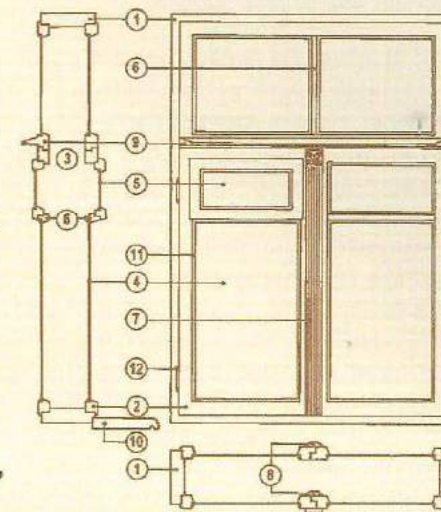
Tais atvejais, kai senieji langai neišlikę, duomenų apie buvusius nėra, o pastatas neturi ryškių kurio nors istorinio architektūros stiliaus požymių, galima įsirengti naujų formų langus – naujus langus reikėtų suderinti su senamiesčio tradicijomis, ir konkrečios vietos (senamiesčio dalies, gatvės, artimiausių pastatų) langais. Suprojektuoti langus, originalius savo forma, ir kartu suderintus su senamiesčio architektūra – sunkus uždavinys, išsprendžiamas tik aukštos kategorijos profesionalų - architektų.

Prie naujų formų priskirtini ir langai iš naujų, netradicinių medžiagų, pirmiausiai – plastiko. Šie langai iš esmės neturi savybių, kurių neturėtų atitinkamos medinės konstrukcijos, tačiau, palyginus su pastarosiomis, turi nemažai trūkumų. Plastiko langų gamybos technologija neleidžia atkurti tikslios senojo lango kopijos. Senieji mediniai rėmai yra trimačiai, masyvūs, turi sudėtingus profilius, o plastiko rėmai plokšti, beveik neturi sudėtingesnių reljefinių profilių, turi stačiakampes, o ne užapvalintas briaunas ir gerokai platesnius, palyginus su mediniais langais, rėmus, atskirų elementų jungtys

paprastai būna įžambios (skirtingai nei tradicinių medinių langų stačiakampių jungčių). Todėl plastiko rėmai labai skiriasi nuo medinių. Plastiko langai taip pat neatkartoja tradicinių langų varstymo būdo. Todėl pasirenkant naujus langus, būtina atsiminti, kad:

- kiekvieną langą būtina suderinti su kitais langais ir statinio architektūra. Naujas langų formas reikia projektuoti kompleksškai, o projektą senamiestyje turėtų daryti architektas – restauratorius, gerai išmanantis istorinius architektūros stilius,
- nauji langai neturi nustelbti istorinio pastato fasado ir privalo su juo derėti,
- svarbu įvertinti smulkmenas, atkreipiant dėmesį į senųjų langų dydį, įstatymo ir atidarymo būdą, rėmo nejudančių dalių ir varčių dydžio bei storio santykius, rėmo skaidymus, skersinių, statramsčių bei skirtukų profilius, medžio rūšis, dažų tipą ir spalvą, metalo detales ir kitus konstrukcinius bei puošybinius elementus. Visos šios smulkmenos ir sukuria lango charakterį,
- lango vidaus ir išorės formos nebūtinai turi sutapti. Autentišką rėmą geriausia išsaugoti, o papildomus rėmus įrengti ne išorėje, bet patalpų viduje.

1. Stakta
2. Sąvara
3. Horizontalus skersstaktis
4. Stiklas
5. Orloidė
6. Lango segmento apvadas
7. Impostas
8. Vidinis impostas
9. Skersstakčio stogelis
10. Palangės lenta
11. Kitas
12. Vyriai

Durys ir vartai – architektūros elementas

Durys ir vartai, kaip ir langai, yra sudėtinė pastato architektūros dalis. Durimis vadinami statinio elementai, įstatyti į įėjimų angas ir saugantys pastatus nuo nepalankių oro sąlygų ir įsilaužėlių. Vartai irgi yra durys, tik uždaro ne pastatų, o kiemų įėjimus.

Nuo seno durys turėjo kelias paskirtis: jos saugojo namus, todėl turėjo būti tvirtos ir patikimos. Bet durims teko ir kiti svarbūs vaidmenys – ženklinti kelią ir iš anksto pristatyti pastato paskirtį. Dėl šių priežasčių durys nuo seno buvo šeimininko vizitinė kortelė. Namas galėjo turėti panašių langų, o durys, priešingai, dažniausiai buvo vyraujantis ir unikalus pastato fasado architektūros elementas. Todėl jas ypatingai puošdavo, kartais paversdami tikrais meno kūriniais. Jei architektai iki pat XVIII amžiaus neprojektavo langų, palikdami šį reikalą amatininkams, tai rūmų, bažnyčių duris jau renesanso laikais kūrė žymiausi architektai. Kukliausių namų šeimininkai taip pat stengėsi, kad jų durys būtų ne tik tvirtos, bet ir dailios. Tai lengvai pastebima liaudies architektūros statiniuose.

Šv. Dvasios bažnyčios durys ir grotos apsidėje.

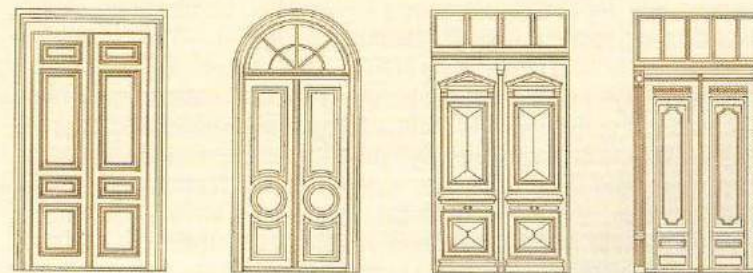

Durys Stiklų g. 8.

Šv. Onos bažnyčios durys.

Istorija

Barokinės ir klasicistinės durys. Barokinės ir klasicistinės durys. Eklektinės durys. Eklektinės durys.

Palyginti su langais, senosioms durims būdinga nepaprastai įvairi ir turtinga puošyba, tačiau paprastesnės, mažiau atmainų turinčios konstrukcijos.

Durys Šv. Kazimiero g. 3.

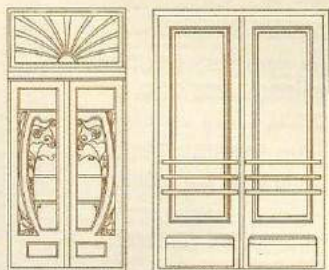
Durys M. Daukšos g. 4.

Durys Didžiojo g. 10. (kieme)

Durys sudaro šios pagrindinės dalys: stačiakampė arba arkinė anga ir jos apvadai, stakta, kartais su skersiniu, virš kurio yra švieslangis, varčios, slenktis.

Datuoti duris, kaip ir langus, nėra paprasta, nes tiek konstrukcijos, tiek ir dekoravimo būdai kartojosi iš amžiaus į amžių. Kita vertus, duris keisdavo pakankamai dažnai.

Secesinės durys. 20 a. 4 dešimtmečio durys.

Durų angos

Durys nėra savarankiški architektūros elementai, bet jos vyrauja fasaduose, o durų bei vartų architektūrinis įreminimas dažnai yra iškilmingiausia pastato dalis. Dėl sienų storio už durų likdavo tarsi nedidelis prieangis. Dar dažniau, ypač naudodami dvigubas duris, prieangius formuodavo specialiai apsaugodami namo vidų nuo tiesioginio kontakto su lauku. Šių nišų ar prieangių apdaila dažniausia sudarydavo bendrą visumą su durų

dekoru, ir buvo formuojama kaip vientisas interjero elementas. Iš išorės durys buvo derinamos su portikais, apvadais, stogeliais, laiptukais, baliustradomis, o vartai – ir su tarpuvartės grindiniu. Iš vidaus durys buvo derinamos su nišos ar prieangio įranga bei dekoru. Įvairiais amžiais ši visuma turėjo skirtingas formas, todėl, tvarkant seno pastato duris ir vartus, reikėtų prisiminti, kad jie tampriai susiję su gretimomis pastato architektūrinėmis detalėmis.

Pylimo g. 10.

Durų varčios

Durys ir vartai paprastai klasifikuojami pagal varčias. Jos gali būti skirstomos:

- pagal puošybos būdą,
- pagal varčių atidarymo būdą. Durys, kaip ir langai, būdavo viengubos arba dvigubos, turėdavo vieną, dvi, tris ar keturias varčias. Varčios būdavo vienodo ar skirtingo pločio, vieno ar dviejų tarpsnių, atsidarydavo į vidų ar išorę, į kairę ar į dešinę arba būdavo

sulankstomos. Durų angos šonuose ar viršutinėje dalyje būdavo ir nevarstomų varčių. Šoninės nevarstomos varčios būdavo gana siauros ir tarsi pratęsdavo staktą. Jos padėdavo laikinai susiaurinti, o prireikus vėl praplattinti durų angą. Durų varčios užimdavo visą angos aukštį arba turėdavo staktą su skersiniu, virš kurio buvo įstatomos nevarstomos varčios arba švieslangiai. Vartai buvo gerokai didesni ir tvirtesni, bet iš esmės turėjo panašias į durų konstrukcijas, o skyrėsi tuo, kad turėjo ne staktas, o tiesiogiai į sieną įmūrytus vyrius bei skersinius ir mažiau varčių. Į šias varčias įstatydavo dureles, kad žmonės galėtų vaikščioti nevarstydami vartų. Tiek laukujės durys, tiek ir vartai ar jų durelės dar turėdavo sarginius langelius,

- pagal varčių sandarą. Senujų lauko ir kambarių durų išorė gerokai skyrėsi. Vidinė pusė buvo kuklesnė, todėl iš vidaus matėsi varčių konstrukcija. Laukuję pusę gausiai dekoruodavo, ir šios puošmenos konstrukciją tiesiog užgoždavo. Vėlyvaisiais laikais kambarių durų pusės suvienodėjo. Seniausios durys neturėjo vyrių. Jas tvirtindavo prie storesnio vertikalaus tašo, kurio galuose palikdavo kyšulius, kiek ilgesnius už varčią ir įstatomus į specialias įdubas durų angos viršuje ir apačioje. Šitai sukiojosi visa varčia.

Filaretų g. 8.

Baltasis skg. 7.

Lentinės varčios

Seniausias varčias gamindavo iš ištisinių lentų. Nedidelėms durims kartais pakakdavo vienos plačios lentos, bet dažniausiai buvo jungiamos kelios lentos. Ankstyviausiose duryse šias lentas tiesiog suglaUSDavo ir tvirtindavo skersiniais ar kryžmomis. Kiek vėliau lentas pradėjo suleidinėti į stiklinimo glaistą arba jungti specialiais įspraudžiamais suleidimo tašeliais. Ši konstrukcija buvo itin tvirta ir neleido varčioms deformuotis. Ji plito nuo viduramžių iki XIX amžiaus.

Lentines durų varčias dekoruodavo apkaldami metalu, medžio grotelėmis, lentelėmis rėme ar be jo, plokščiomis, išdėstytomis įvairiais geometriniais ornamentais, drožinėdami įspaudų imitacijas.

Rėminės varčios

Ši varčių konstrukcija paplito XVII – XVIII amžiais. Varčias sudarė rėmas, į kurio ertmes įstatydavo medžio plokštes, vadinamas

Vilniaus g. 35.

Durys Pilies g. 17.

Pylimo g. 6.

įsprūdomis (filingais). Šios durys kur kas mažiau išsikraipydavo, tačiau buvo ne tokios tvirtos kaip ištisinių lentų durys. Todėl pirmiausia jas ėmė naudoti pastatų viduje ir tik gerokai vėliau – XIX amžiuje – išorėje.

Įsprūdų skaičius svyravo nuo vienos didelės iki 10 – 12 mažų. Įsprūdas dekoruodavo drožyba, tapyba, kaltu metalu, medžio grotelėmis, stiklindavo.

Rėminės durų varčias dekoruodavo įvairiai. Skaidant įsprūdomis, įvairiais laikais buvo naudojamas skirtingas įsprūdų skaičius. Kito įsprūdų dydis ir forma (stačiakampiai, kvadratai, ovalai) bei išdėstymas. Daugelio smulkių įsprūdų varčios ypač paplito XIX amžiuje. Įsprūdų paviršius būdavo lygus, drožinėtas arba kitaip ornamentuotas. Kitas dekoravimo būdas – rėmų bei įsprūdų briaunų profiliavimas. Dažnai rėmų ir įsprūdų sandūros būdavo pridengiamos profiliuotomis juostelėmis. Toks būdas būdingas renesansui, rokoko laikotarpiui ir klasicizmui, lygios briaunos būdingesnės barokui ir secesijai. Renesanse, baroke ir istorizme paplito rėmų ir įsprūdų pridengimas profiliuotomis juostelėmis bei iš anksto pagamintų, daugiausiai metalinių detalių tvirtinimas (XIX amžiaus istorizme), o taip pat spalvintos ar degintos medienos uždėtinių detalių panaudojimas.

Gedimino pr. 3.

Klaipėdos g. 2.

Pylimo g. 5.

Paminėti konstrukciniai ir dekoruoti būdai bei technikos būdingos taip pat ir baldų, ypač spintų, gamybai, todėl tvarkant senąsias duris, vertingos informacijos galima rasti antikvarinių baldų žinynuose.

Duris paprastai dažydavo kaip ir langų rėmus, derindami vienų ir kitų spalvą. Duris dažniausiai dažydavo, o vartus palikdavo nedažytus. Todėl ir šiandien, tvarkant šiuos pastato elementus, nereikėtų keisti tradicinio santykio.

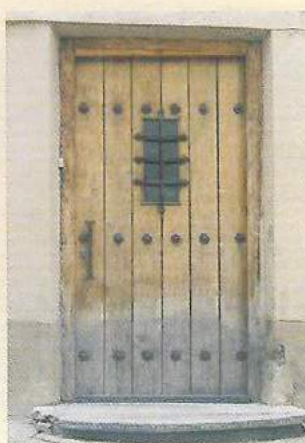
Durys ir vartai turi nemažai utilitarių įtaisų bei detalių, kurias gamintojai paversdavo tikromis puošmenomis. Durys ir vartai turėjo jungtis (varčių kablelius, rėmų kampinius, vyrius), uždariklius (užraktus, pakabinamas spynas, kablelius, sklascius), įtvarus (žiedus, bumbulus, rankenėles), saugiklius (laikiklius ir ramsčius). Kai kurie langų ir durų įtaisai skyrėsi tik dydžiu, kiti buvo visai nepanašūs. Itin savita durų bei vartų detalė – belstukai. Belstukų kūrėjai nežabojo savo fantazijos, naudojo įvairiausias medžiagas (medį, metalą, ragą ir kitas) ir kūrė keisčiausias ornamentines bei figūrines formas. Unikalus kūriniai buvo ir durų rankenos, spynos, sklendės bei raktai. Dar vienas savitas durų ir vartų elementas – vadinamosios akutės – įvairaus dydžio bei formos užšaujami ar užveriami langeliai. Nereikėtų pamiršti ir laiptukų, turėklų, stogelių, kuriuos senieji meistras paversdavo puikiu durų aprėminimų. Iki mūsų dienų senamiestyje jų išliko labai nedaug.

Vilniaus p. 3.

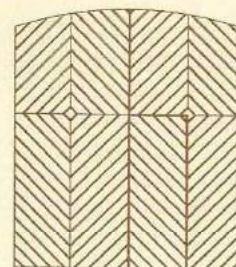

Durys Bokšto g. 7

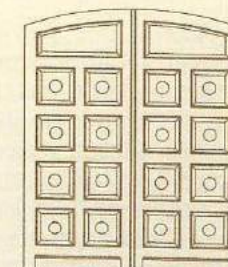

Durys Stiklių g. 10 (20a. pab.)

Įvertinimas

Tradicioniniai eklektinio laikotarpio vartai.

Klasicistiniai vartai.

Durys įvertinamos panašiai kaip ir langai. Bet visuomet reikėtų prisiminti, kad architektūroje durims tenka ypatingas vaidmuo. Jos ženklina kelią, simbolizuoja pastato paskirtį ir pristato šeiminingą. Todėl

Šv. Ignato g. 5.

Vartai Didžiojoji g. 36

Vartai Subačiaus g. 10.

durys dažniausiai buvo unikalūs kūriniai, dailininko ir talentingo amatininko darbas, kruopščiai pagamintas iš geros, neretai brangių rūšių medienos. Vilniuje dar išliko gana daug senųjų durų (daugiausiai XIX amžiaus pabaigos – XX amžiaus pradžios) ir nedaug vartų –

savininkai nelabai nori užsiimti šių elementų tvarkymu. Iš tiesų suremontuoti senąsias duris kur kas paprasčiau nei langus, nes jos turi mažiau sandarinimo ir tvirtinimo problemų.

Prie durų ir vartų unikalių elementų priskirtini ir aukščiau minėti metalo gaminiai: rankenos, spynos, vyriai, dekoratyviniai apkaustai, žiedai. Šių autentiškų elementų išlikę tikrai vienetai – naujų tokio tipo gaminių pasiūla, dažniausiai “gastronomuose” yra pakankamai didelė, bet dažniausiai jie mažai tinka renovuojamoms senamiesčio durims ir vartams dėl jų pernelyg “sterilaus” gamyklinės estetikos pobūdžio – pritaikius tokias detales istoriniuose vartuose ir duryse, jos netektų dalies savo išliekamosios vertės. Todėl rekomenduotume senamiesčio namų, išlaikiusių autentiškas duris ar vartus, savininkams unikalių metalo elementų gamybai nepašykštėti lėšų, kurios su kaupu atsipirks nekilnojamojo turto prestižo pavidalu.

Tvarkymas

Durų ir vartų tvarkymo darbai apima taisymą ir pagerinimą. Taisyti duris tenka, kai jos blogai užsidaro, kliba, braižo grindis, turi pernelyg

Pylymo g. 6.

Atkurtos eklektinės durys Benediktinų g. 2.

Atkurti klasicistiniai vartai Liejyklos g. 3.

didelius plyšius, sužalotas medžio ar metalo detales, pažeistą ar netvarkingą dažų sluoksnį.

Durų varčios turėtų laisvai ir tyliai varstyti, tvirtai užsirakinti, uždarius neatsukti. Plyšys tarp varčios ir staktos turėtų būti maždaug 1.5 – 3 mm pločio. Taisant duris, pirmiausia reikia išsiaiškinti, kodėl jos blogai dirba. Priežastys gali būti įvairios: iškrypę staktos ar varčios, iškilbę rankenos bei vyriai, sutręšusi, dėl drėgmės išsiplėtusi mediena ar per storas dažų sluoksnis. Tiek durų, tiek ir langų fizinės būklės nustatymo ir tvarkymo darbai yra labai panašūs ir atliekami ta pačia tvarka. Reguluoti varčių ir staktų atitikimą reikėtų drėgniausiu metų laiku, kai medis labiausiai išsiplėtęs. Be to, durys patiria didesnes nei langai apkrovas ir turi būti tvirtesnės.

Senosios laukujės durys nebuvo itin sandarios, kartais neturėdavo staktų. Šiandien yra pakankamai priemonių durims sandarinti. Daugelis senųjų laukujų durų yra dvigubos. Bet jei taupant šilumą, siekiant saugos ar dėl kitų priežasčių prireikia papildomų ar specialių apsauginių įtvirtintų durų ar grotų, jas, kaip ir papildomus langus, geriausia tinka įrengti namo viduje, anapus senųjų durų.

Daugelis senųjų laukujų durų atsiverdavo į vidų, tuo tarpu priešgaisrinės apsaugos taisyklės reikalauja į išorę atsiveriančių durų. Šiuo atveju nėra vieningo tvarkymo sprendimo, tuo labiau, kad, pakeitę atvėrimo kryptį, siaurose senamiesčio gatvėse sukelsime nemažai nepatogumų ar net pavojų praeiviams.

Jei senos durys neišliko, tenka statyti naujas. Senų durų kopijos ar stilizuotos replikos kainuoja pernelyg brangiai, todėl jas reikėtų atkurti tik jei pastatas turi ypatingą architektūrinę vertę. Kitais atvejais rekomenduotina įrengti kitokias duris, naująją formą kruopščiai priderinant prie namo stiliaus ar statybos laikotarpio, o taip pat visuomet prisimenant, jog istorinio pastato durys – svarbus, bet visgi ne pagrindinis, fasado architektūros elementas. Tam tikrais atvejais galima panaudoti ištisinį stiklą, atveriant praeiviams interjerą. Visuomet, galvojant apie naujų durų įrengimą, būtina pasitarti su restauratoriais ir architektais.

Vartų atkūrimas Vilniaus senamiestyje nėra lengvas klausimas. Tvarkant langus ir duris, istorinių formų atkūrimas geriausiai padeda išsaugoti ir eksponuoti senųjų pastatų architektūrą. Bet už vartų slėpi didelė senamiesčio urbanistinė vertybė – kiemų erdvės. Iš gatvių, anapus tarpavarčių atsiveriančios kiemų erdvės – neatsiejamasis vieningos Vilniaus senamiesčio erdvinės sandaros elementas. Todėl

jei vartų būtinai reikia, vertėtų pagalvoti ne apie ištisines aklinas medines varčias, bet apie grotas, būdingas vėlesniems, XVIII – XIX amžių kiemams. Jos užtikrintų fizinę apsaugą ir neužgožtų į gatvę atsiveriančių kiemų erdvių. Kaip jau minėta, vartų konstrukcija ir dekoru elementai yra analogiški durims su skirtumu, kad vartų varčios nebūna statomos į staktas – todėl (ir dėl didelio vartų svorio) vyriai yra pakankamai masyvūs ir montuojami tiesiai į sieną ar tvorą. Vartų restauravimas taip pat susijęs su šiuolaikinių apsaugos priemonių, automatinio, distancinio valdymo įrengimu.

Vietoje pabaigos

Leidinyje aprašytos problemos – tai ne tik istorinių statinių stalių gaminių tvarkymo klausimai. Stalių gaminiai: langai, durys ir vartai – labai svarbios, bet tikrai ne pagrindinės statinio detalės – pagal statybą reglamentuojančius teisės aktus jos yra viso labo atitvaros elementai. Tvarkant statinius kompleksškai, svarbu atsižvelgti ne tik į „atitvarų“, bet ir visų autentiškų, sudarančių statinį išorės ir vidaus elementų bei konstrukcijų kokybišką, pagrįstą tyrimais kultūrinę vertę, visuomet prisimenant, kad istorinė estetika yra nekilnojamojo turto pagrindas. Statinių fasadų dekoras, paviršių faktūra ir spalvos, kokybiškos stogo dangos, interjerų įranga, kaip ir langų, durų, vartų medžiaga ir estetiškos savybės bei techninė kokybė yra labiausiai vizualiai suvokiama gyvenamosios aplinkos dalis, unikalaus komplekso – Vilniaus senamiesčio dalis. Šalia aukštos estetiškos kokybės gyvenamosios aplinkos, kuriamos profesionalių architektų ir nežinomų amatininkų, dažnai (ypatingai XIX amžiaus antroje pusėje ir, kas keisčiausia - XX amžiaus pabaigoje – XXI amžiaus pradžioje) pasitaiko reiškinys, kurį pavadinkime tradiciniu terminu „chaltūra“ - tai reiškia menką estetinį skonį, mėginimą minimaliomis pastangomis ir lėšomis pasiekti norimą, dažniausiai trumpalaikį rezultatą, galų gale patenkinanti banalų miesčioniškumą. Ilgainiui toks požiūris ir elgesys atskleis mūsų menką nuovoką ir net nepagarbą savo statiniui, jo visumos kokybei bei vertei. Visų mūsų – išprususių, tikrų miesto piliečių pastangomis tikrai galima išvengti senamiesčio tvarkymo ir atnaujinimo klaidų ir tuo pačiu sukurti kokybišką, atitinkančią sostinės – europietiško miesto reikšmingiausios dalies, gyvenamąją aplinką.

Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra

1996 metais tarptautinė ekspertų grupė iš Danijos, Norvegijos, Škotijos ir Lietuvos parengė Vilniaus Senamiesčio atgaivinimo strategiją. Įgyvendindama strategiją, Vilniaus miesto savivaldybė 1998 metais įsteigė Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūrą.

Agentūros pagrindinis tikslas yra siekti ir užtikrinti pusiausvyrą tarp istorinio senamiesčio išsaugojimo: konservavimo ir restauravimo bei šiuolaikinio atnaujinimo, koordinuojant ir sutelkiant visuomeninio ir privataus sektorių pastangas ir iniciatyvas.

Agentūros veikla:

- * senamiesčio atnaujinimo programų rengimas ir įgyvendinimas bendradarbiaujant su valstybės ir savivaldybės institucijomis, senamiesčio gyventojais ir verslininkais,
- * bendruomenės švietimas, informavimas ir finansinė parama paveldo vertybių apsaugos, pastatų ir jų aplinkos tvarkymo srityse,
- * tarptautinis bendradarbiavimas paveldosaugos, urbanistinės plėtros, visuomenės švietimo ir ugdymo srityse,
- * tarpininkavimas tarp valstybės, savivaldybės ir privataus sektorių, sprendžiant konfliktus ir planuojant investicijas.

Senamiesčio atnaujinimo programa

Nuo 1998 metų, vyriausybei kasmet skiriant dotacijas, buvo itin intensyviai tvarkomi senamiesčio pastatų fasadai, gatvės, skverai ir aikštės. Nuo to laiko Vilniaus senamiestis akivaizdžiai pasikeitė, iš „pilkojo ančiuko“ virto įspūdinga gulbe, žavėdamas miesto gyventojus ir svečius.

Kertinės programos dalys:

- * pastatų išorės, viešųjų erdvių ir gatvių tvarkymas,
- * bendruomenės ugdymas: švietimas, konsultavimas ir finansinė parama,
- * regioninis bendradarbiavimas,
- * duomenų kaupimas, pasekmių vertinimas ir informacijos sklaidimas.

VSAA informacinis centras

Rekomenduojant UNESCO Pasaulio paveldo centrui, agentūra 2000 metais įkūrė Informacinį centrą. IC buvo įrengtas, siekiant miesto gyventojams ir svečiams teikti informaciją apie pasaulio paveldą, Vilniaus senamiesčio istoriją, jo vertybių apsaugą ir atnaujinimą, žymiausių architektūrinių paminklų priežiūros būdus ir priemones, šių procesų svarbą miestui ir šaliai.

Šiandien VSAA veikla, padedant miesto savivaldybei ir tarptautinėms organizacijoms, sparčiai tobulėja: plačiau dirbama su vietos bendruomene ir jaunimu, rengiamos investicinės studijos ir konsultuojami investuotojai, organizuojami seminarai, parodos ir ekskursijos, leidžiami specialūs leidiniai, plėtojamas tarptautinis bendradarbiavimas.

Siekiant geriau tvarkyti istorinius pastatus visame mieste nuo 2005 m. VSAA veikla plečiama už senamiesčio ribų. Pirminis dėmesys skiriamas medinės architektūros apsaugai.

Miesto gyventojai ir svečiai, kuriems rūpi senamiesčio ir viso miesto kultūros paveldo vertybių išsaugojimas ir kurie ketina investuoti, tvarkyti ir praturtinti gyvenamąją aplinką, yra kviečiami į Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūrą.

Esame pasirengę Jus palaikyti, paremti ir bendradarbiauti tausoiant ir atgaivinant mūsų miesto ir visos šalies kultūros ir istorijos branduolį.